

גיד הנשה

פרק שביעי

הולין

צה ע"א

לא בביצה שאין בה אלא מימיה, כי אם בביצת אפרוח, כלומר, בביצה שכבר היה בה אפרוח, שכיון שהוא בשר הריהו נותן טעם, אבל ביצה טמאה סתם (ביצת עוף טמא, האסורה באכילה) שאין בה אפרוח – לא נותנת טעם במתבשל עימה, ואינה אוסרתו. **איתביה** [הקשה לו] רב אידי בר אבין לאביי ממה ששינו

בברייתא: **ביצים טהורות** (כשרות לאכילה) ששלקן (כישל אותן) עם **ביצים טמאות** (אסורות באכילה), אם יש בהן (בביצים האסורות) כשיעור שיש בו בנותן טעם בביצים הכשרות – **כולן אסורות**. הרי אפוא שאף ביצים סתם, בלא אפרוח, נותנות טעם! השיב לו אביי: אין זו שאלה, שכן הכא נמי [כאן גם כן] מדובר בביצת אפרוח. **ואמאי קרי** [ומדוע קורא] התנא לה לביצה האסורה באכילה ככינוי "טמאה", אף שהיא באה מעוף טהור? **כיון דאית** [שיש] **בה אפרוח**, לכך קרי [קורא] לה "טמאה", שמחמת האפרוח הריהי אסורה באכילה. ושואלים על תירוץ זה: והא מדקתני **סיפא** [והרי מנה ששנה בסופה של אותה ברייתא]: **ביצים ששלקן ונמצא אפרוח באחת מהן, אם יש בהן בביצים הללו שיעור בכדי שהאפרוח נותן טעם בהן** – **כולן אסורות**, מכלל הדברים אתה למד דרישא [שבראשה, בתחילת אותה ברייתא]. באופן דלית [שאינן] **בה אפרוח עסקינן** [עוסקים אנו]. ואיסורה באכילה משום שהיא באה מעוף טמא! ודוחים: לא, אין לדייק כן. כיון שאין סוף הברייתא בא כדין נפרד, אלא פירושי **קא מפרש** [פירוש הוא שמפרש], את ששינו קודם. וכך יש לשנות את הברייתא: **ביצים טהורות ששלקן עם ביצים טמאות, אם יש בהן בנותן טעם – כולן אסורות, כיצד? כגון ששלקן ונמצא אפרוח באחת מהן**. ומוסיפים: **הכי נמי מסתברא** [כך גם כן מסתבר] להעמיד את הברייתא, שסופה מפרש את תחילתה: **דאי סלקא דעתך** [שכן אם עולה על דעתך] **לומר כי רישא דלית** [ראשה, תחילתה מדברת בביצה שאין] **בה אפרוח**, אלא הבאה מעוף טמא, אם כן יש לתהות: **השתא** [עכשיו] ששינו כבר כי ביצה זו דלית [שאינן] **בה אפרוח**, הריהי אסורה [ואוסרת את הביצים הטהורות, בנתינת טעם]. ביצה דאית [שיש] **בה אפרוח**, **מיבעיא** [נצרכה לומר] שהריהי אוסרת! אלא יש לומר שסוף הברייתא בא לפרש את ראיתה, ולהעמידה בביצה הבאה מעוף טהור שיש בה אפרוח. ודוחים הוכחה זו: **אי משום הא, לא איריא** [אם משום כך, ראייה זו בלבד, הסקנו כי סוף הברייתא מפרשת את תחילת הברייתא, אינו שייך]. שכן באותה מידה ניתן לומר כי **תנא סיפא לגלויי רישא** [שנה את סוף הברייתא כדי לגלות על התחלת הברייתא]. ולומר שדווקא סוף הברייתא עוסקת בביצת אפרוח ולא תחילתה. וכדי שלא תאמר כי **רישא** [תחילת] הברייתא מדברת בביצה דאית [שיש] **בה אפרוח**, אבל ביצה שלית [אין] **בה אפרוח** – הריהי שריא [מותרת, שאינה אוסרת את שאר הביצים]. לכך **תנא סיפא דאית** [שנה בסוף הברייתא במפורש הברייתא] עוסקת בביצה דלית [שאינן] **בה אפרוח**, ואפילו הכי אסירא [וכך היא אסורה, אוסרת].

א ועוד בדרך ביטול איסור בהיתר. **ההוא כזיתא דנפלא בדיקולא דבשרא** [כזית אחד של חֶלֶב שנפול בתוך סיר של בשר]. **סבר רב אסי שיש לשעוריה במאי דבלע דיקולא** [לשער אותו, את ההיתר הנמצא בתוך הסיר, בבשר ובמה שבלע הסיר שהתבשל בו]. **אמרי ליה רבנן** [אמרו לו חכמים] **לרב אשי בשאלה: אטו דהיתרא** [וכי של היתר] **בלבד בלע הסיר**, ואילו דאיסורא [של איסור, החלב] **לא בלע הסיר?** ועוד מסופר, **ההוא פלגא דזיתא דתרבא דנפלא בדיקולא דבשרא** [חצי זית אחד של חֶלֶב שנפול בסיר של בשר], ומאחר והיה בו כחצי זית בלבד, **סבר מר בר רב אשי כי די לשעוריה בתלתין פלגי דזיתא** [לשער אותו לענין ביטולו בשלושים חצאי זיתים], ולא בששים חצאי זיתים. **אמר ליה אבהו** [לו אביו] **רב אשי: לאו אמינא לך** [וכי לא אמרתין לו] **לא תזלזל בשיעורין באיסורים מדרבנן** [של חכמים]? שאף חצי זית של איסור, גם כן יש להצריך פי ששים כדי לבטלו. ועוד, **האמר** [הרי אמר] **ר' יוחנן**

עיונים

בביצת אפרוח ואין הכוונה לאופן זה בלבד של ביצה האסורה באכילה שאוסרת את הביצים המתבשלות עימה. שכן הוא דינה של הביצה האסורה באכילה משום שנמצא בה דם (האיסר אותה). שאף בה אמורים אנו כי הדם שבתוכה מתפשט אל הביצים האחרות, ואוסרן (תוס'). **בביצת אפרוח אבל טמאה לא** שכן (בין הבאה מעוף טמא ובין הבאה מעוף טהור), בשר האפרוח שבתוך הביצה (האיסר באכילה, והריהו כנבילה) נותן טעם בשאר הביצים המתבשלות אתו. מה שאין כן ביצה שאינה ביצת אפרוח, אף שאמנם לעצמה הריהי אסורה באכילה (בביצת עוף טמא), אינה אוסרת את שאר הביצים המתבשלות עימה, שכן במימי הביצה אין טעם (רשי'). וכתבו ראשונים כי ביצים שהתבשלו בקדירה עם בשר, ואפילו בקליפתן, אסורות באכילה עם מאכל חלב ("כותח"). שכן קליפת הביצה אינה אוטומה ולכך אינה חוסמת את טעם הבשר מלהיכנס אליה. והביאו ראייה לדבר, שכן כשמבשל אדם ביצה בתוך יודה של צבעים, תימצא הביצה צבועה באותו צבע. ולכך אסרו חכמים ביצים שהתבשלו עם ביצת אפרוח, ולא ביצים שהתבשלו עם ביצת עוף טמא. שאף ששתיהן פולטות דרך חרירי קליפתן את הנמצא בהן, ואולם ביצת עוף אפרוח פולטת ציר של אפרוח, ואילו ביצת עוף טמא אינה פולטת אלא זיעה בלבד (ש"ת רשב"א). וקליפת הביצה האסורה מצטרפת לביצי ההיתר לשיעור ששים שבנגד האיסור, וכל שכן שקליפות ביצי ההיתר מצטרפות לכך (רמ"א יו"ד סי' פו, ס' ה).

פירושי קא מפרש העירו תוס' על דרך העמדת הברייתא, שאין סופה דין לעצמו אלא הריהו פירוש לדין הנאמר בתחילתה, שהיה מקום לשאלה באשר ללשון. שכן גם בתחילת הברייתא וגם בסופה חזרת הלשון "אסורות", "אסורות", ומכאן יש ללמוד כי אלה שני דינים נפרדים. וכפי שבכמה מקומות בתלמוד שואלים בסגנון זה על העמדת המשנה או הברייתא כאומרת דין אחד ולא שני דינים נפרדים בתוס' בבורות לא,ב נתפרטו: בבא מציעא ב,א. נדרים ד,ב. סנהדרין ג,א. שם ח,א ועוד ועוד). אכן הסבירו כי יש מקומות אחרים בתלמוד, שניתן היה לשאול שאלה כזו על העמדת משנה או ברייתא, ולא הקשה התלמוד כן. ואולם לא הסבירו תוס' בסוגייתנו מהו העיקרון בענין זה. ובמסכת בבורות (שם) הוסבר שאין שואלים כן אלא במקומות שלא שייך בהם כל כך לומר שהסיפא באה לפרש את הרישא.

בדיקולא נחלקו ראשונים בפירוש הדברים. יש שאמרו שהכוונה לקלחח, סיר בישול (רשי').

בְּבִיצַת אַפְרוּחַ, אֶבֶל טַמְאָה – **לֹא. אִיתִיבִיהּ**: ***בִּיצִים טְהוֹרוֹת שְׁשַׁלְקָן עִם בִּיצִים טַמְאוֹת. אִם יֵשׁ בְּהֶן בְּנוֹתָן טַעַם** – **כוֹלָן אֲסוּרוֹת! הֶקְא נְמִי** – **בְּבִיצַת אַפְרוּחַ. וְאִמַּאי קָרִי לָהּ "טַמְאָה"?** **פִּינָן דְּאִית בְּהּ אַפְרוּחַ קָרִי לָהּ "טַמְאָה"**. –**וְהָא מְדַקְתְּנִי סִיפָא: בִּיצִים שְׁשַׁלְקָן וְנִמְצָא אַפְרוּחַ בְּאַחַת מֵהֶן, אִם יֵשׁ בְּהֶן בְּנוֹתָן טַעַם** – **כוֹלָן אֲסוּרוֹת, מְפָלֵל דְּרִישָׁא, דְּלִית בְּהּ אַפְרוּחַ עֲסָקִינָּי!** –**פִּירוּשֵׁי קָא מְפָרֵשׁ, בִּיצִים טְהוֹרוֹת שְׁשַׁלְקָן עִם בִּיצִים טַמְאוֹת, אִם יֵשׁ בְּהֶן בְּנוֹתָן טַעַם** – **כוֹלָן אֲסוּרוֹת, פִּיצַד, כְּגוֹן שְׁשַׁלְקָן וְנִמְצָא אַפְרוּחַ בְּאַחַת מֵהֶן. הִכִּי נְמִי מְסַתְבְּרָא, דְּאִי סִלְקָא דְּעֵתְךָ: רִישָׁא דְּלִית בְּהּ אַפְרוּחַ, הֶשְׁתָּא דְּלִית בְּהּ אַפְרוּחַ** – **אֲסוּרְהּ, דְּאִית בְּהּ אַפְרוּחַ מִיבְעִינָא!** –**אִי מְשׁוּם הָא** – **לֹא אִירְיָא, תְּנָא סִיפָא לְגַלוּיֵי רִישָׁא, שְׁלֹא תֹאמְר: רִישָׁא** – **דְּאִית בְּהּ אַפְרוּחַ, אֶבֶל לִית בְּהּ אַפְרוּחַ** – **שְׂרִיָא, תְּנָא סִיפָא דְּאִית בְּהּ אַפְרוּחַ, מְפָלֵל דְּרִישָׁא** – **דְּלִית בְּהּ אַפְרוּחַ, וְאִפִּילוּ הִכִּי אֲסִירָא.**

א **ההוא כְּזִיתָא תְּרַבָּא דְּנָפֵל בְּדִיקוּלָא דְּבִשְׂרָא, סִבְר רַב אָסִי לְשַׁעוּרִיהּ בְּמַאי דְּבָלַע דְּיִקוּלָא. אָמְרִי לִיהּ רַבְּנָן לְרַב אָשִׁי: אָטוּ דְּהִיתְרָא בָּלַע, דְּאִיסוּרָא לָא בָּלַע? הֵהוּא פִּלְגָא דְּזִיתָא דְּתְרַבָּא דְּנָפֵל בְּדִיקוּלָא דְּבִשְׂרָא, סִבְר מַר בַּר רַב אָשִׁי לְשַׁעוּרִיהּ בְּתַלְתִּין פְּלָגֵי דְּזִיתָא. אָמַר לִיהּ אָבוּהּ: לָאו אָמִינָא לָךְ לָא תְזַלְזַל בְּשִׁיעוּרִין דְּרַבְּנָן? וְעוּד, הֵאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:**

[[]שאינן] **בה אפרוח**, אלא הבאה מעוף טמא, אם כן יש לתהות: **השתא** [עכשיו]

ששינו כבר כי ביצה זו דלית [שאינן] **בה אפרוח**, הריהי אסורה [ואוסרת את הביצים הטהורות, בנתינת טעם]. ביצה דאית [שיש] **בה אפרוח**, **מיבעיא** [נצרכה לומר] שהריהי אוסרת! אלא יש לומר שסוף הברייתא בא לפרש את ראיתה, ולהעמידה בביצה הבאה מעוף טהור שיש בה אפרוח. ודוחים הוכחה זו: **אי משום הא, לא איריא** [אם משום כך, ראייה זו בלבד, הסקנו כי סוף הברייתא מפרשת את תחילת הברייתא, אינו שייך]. שכן באותה מידה ניתן לומר כי **תנא סיפא לגלויי רישא** [שנה את סוף הברייתא כדי לגלות על התחלת הברייתא]. ולומר שדווקא סוף הברייתא עוסקת בביצת אפרוח ולא תחילתה. וכדי שלא תאמר כי **רישא** [תחילת] הברייתא מדברת בביצה דאית [שיש] **בה אפרוח**, אבל ביצה שלית [אין] **בה אפרוח** – הריהי שריא [מותרת, שאינה אוסרת את שאר הביצים]. לכך **תנא סיפא דאית** [שנה בסוף הברייתא במפורש הברייתא] עוסקת בביצה דלית [שאינן] **בה אפרוח**, ואפילו הכי אסירא [וכך היא אסורה, אוסרת].

א ועוד בדרך ביטול איסור בהיתר. **ההוא כזיתא דנפלא בדיקולא דבשרא** [כזית אחד של חֶלֶב שנפל בתוך סיר של בשר]. **סבר רב אסי שיש לשעוריה במאי דבלע דיקולא** [לשער אותו, את ההיתר הנמצא בתוך הסיר, בבשר ובמה שבלע הסיר שהתבשל בו]. **אמרי ליה רבנן** [אמרו לו חכמים] **לרב אשי בשאלה: אטו דהיתרא** [וכי של היתר] **בלבד בלע הסיר**, ואילו דאיסורא [של איסור, החלב] **לא בלע הסיר?** ועוד מסופר, **ההוא פלגא דזיתא דתרבא דנפלא בדיקולא דבשרא** [חצי זית אחד של חֶלֶב שנפול בסיר של בשר], ומאחר והיה בו כחצי זית בלבד, **סבר מר בר רב אשי כי די לשעוריה בתלתין פלגי דזיתא** [לשער אותו לענין ביטולו בשלושים חצאי זיתים], ולא בששים חצאי זיתים. **אמר ליה אבהו** [לו אביו] **רב אשי: לאו אמינא לך** [וכי לא אמרתין לו] **לא תזלזל בשיעורין באיסורים מדרבנן** [של חכמים]? שאף חצי זית של איסור, גם כן יש להצריך פי ששים כדי לבטלו. ועוד, **האמר** [הרי אמר] **ר' יוחנן**

א ועוד בדרך ביטול איסור בהיתר. **ההוא כזיתא דנפלא בדיקולא דבשרא** [כזית אחד של חֶלֶב שנפל בתוך סיר של בשר]. **סבר רב אסי שיש לשעוריה במאי דבלע דיקולא** [לשער אותו, את ההיתר הנמצא בתוך הסיר, בבשר ובמה שבלע הסיר שהתבשל בו]. **אמרי ליה רבנן** [אמרו לו חכמים] **לרב אשי בשאלה: אטו דהיתרא** [וכי של היתר] **בלבד בלע הסיר**, ואילו דאיסורא [של איסור, החלב] **לא בלע הסיר?** ועוד מסופר, **ההוא פלגא דזיתא דתרבא דנפלא בדיקולא דבשרא** [חצי זית אחד של חֶלֶב שנפול בסיר של בשר], ומאחר והיה בו כחצי זית בלבד, **סבר מר בר רב אשי כי די לשעוריה בתלתין פלגי דזיתא** [לשער אותו לענין ביטולו בשלושים חצאי זיתים], ולא בששים חצאי זיתים. **אמר ליה אבהו** [לו אביו] **רב אשי: לאו אמינא לך** [וכי לא אמרתין לו] **לא תזלזל בשיעורין באיסורים מדרבנן** [של חכמים]? שאף חצי זית של איסור, גם כן יש להצריך פי ששים כדי לבטלו. ועוד, **האמר** [הרי אמר] **ר' יוחנן**

ואף שפירש רש"י בשאר מקומות בתלמוד כי "דיקולא" הינו סל (שבת ק"א. מגילה ז,ב. נדרים ג,א. ג,א ועוד), לפנינו פירש שהכוונה לקלחת (וגם בבכורות י"ב,א פירש כן רש"י). והסבירו אחרונים כי רש"י הולך לשיטתו (לעיל צ"ב, ולהלן קט"א), כי מין במינו לא בטל, וחלב עם בשר הריהו בכלל מין במינו. ומעתה יש לומר אפיוא כי כשדנו בביטול החלב, שיעורו ברטוב, שאינו מין החלב, ולא בחתיכות הבשר. ולכך הוכרח רש"י לפרש שמדובר בקלחת, שיש בה רוטב, ולא בסל מחורר (רמב"ן). ועוד אמרו כי רש"י עצמו פירש בסוגיה בפסחים (מ"א), כי "דיקולא" הריהו כינוי לרתיחת המים (וכן הובא בתוס' בסוגייתנו), ולכך נקראת הקלחת בשם זה, על שם רתיחת המים העלות בה בשעת הבישול. ועוד אמרו שמדובר ביורה גדולה, ששיעורה הוא כשיעור סל זה, ולכך הריהו קרויה כן (תשובת הגאונים, הובא בתוס').

אכן יש מהמפרשים שפירשו אף כאן כי הדיקולא הינה סל, והסבירו כי המדובר בסל שמולחים בו בשר. וגמלח הבשר עם החלב שבו, וכשיטה הסבורה שמליחה של בשר בחלבו הריהי אוסרת בששים כצליה, ומשום פעופע החלב (ר"ן). ויש שפירשו כי הכוונה לסל ובבשר רותח, ואין המדובר במליחה כלל. והריהם סבורים כי השומן (כחלב זה) מפעפע מחתיכה לחתיכה אף בלא רוטב בנייהם (תוס' להלן ק"א ד"ה בשקדים).

פלגא דזיתא דתרבא דנפלא בדיקולא דבשרא כתבו ראשונים כי מכאן למדנו לענין איסור חצי שיעור, שלא רק שהריהו אסור כשהוא לעצמו, אלא אף בתערובתו (ש"ת הרשב"א, ר"ש).

אורח ההלכה

כזיתא תרבא דנפלא בדיקולא דבשרא כשמשערים בכל האיסורים (בין בששים בין במאה בין במאתיים). משערים במרק ובתבלין ובכל שיש בקורה ובמה שבלעה הקורה, מאחר שנפל האיסור לפי אומד הדעת, שהרי אי אפשר לעמוד על מה שבלעה בצמצום. בחכמים החלוקים על רב אשי. (רמב"ם ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פט"ו הביד').

פלגא דזיתא דתרבא דנפלא בדיקולא דבשרא כחצי זית של איסור שתערב בהיתר, צריך ששים חצאי זיתי היתר לבטלו. וטעם הדבר: שכן אף חצי שיעור אסור מן התורה אלא שאין לוקים עליו (ש"ך). כרב אשי. (ש"ע יו"ד צ"ח, א).

מסורת הש"ס

א. תוספתא תרומות פ"ט, ה. ירושלמי תרומות פ"י ה"ב.

ב. יומא ע"ב, ע"א.

גרסות

בביצת אפרוח בכתה"י: **זאית בה אפרוח**.

אבל טמאה לא יש כת"י שחסרות בהם מלים אלה.

איתביה יש בכת"י: **מיתבי**.

ביצים טהורות ששלקן עם ביצים טמאות יש בכת"י:

ביצים טמאות ששלקן עם ביצים טהורות.

אם יש יש בכת"י: **ויש**.

ונמצא אפרוח באחת מהן אם יש בהן בנותן טעם כולן אסורות בכת"י: **ונמצא אפרוח באחת מהן ויש בהן בני"ט אסור**.

פירושי קא מפרש ביצים טהורות ששלקן עם ביצים טמאות אם יש בהן בנותן טעם כולן אסורות כיצד כגון ששלקן ונמצא אפרוח באחת מהן בכתה"י: **כיצד קתני ביצים טמאות ששלקן עם ביצים טהורות ויש בהן בני"ט אסורות כיצד כגון שנמצא אפרוח באחת מהן**.

בדיקולא בכת"י: **לדיקולא**.

אסי לשעוריה במאי דבלע דיקולא בכתה"י: **אשי לשעוריה במאי דבלע נמי דיקולא**.

אטו דהיתרא בכתה"י: **דהיתרא**.

פלגא דזיתא יש בכת"י: **כפלגא דזיתא** וכך: **כפלגו דזיתא**.

מר בר רב אשי יש בכת"י: **רב אשי**.

לשעוריה בתלתין יש בכת"י: **למימר בתלתין**.

בשיעורין דרבנן ועוד האמר בכת"י: **בשיעורייהו דרבנן ועוד אמר** ובכתה"י: **בשיעורי דרבנן ועוד האמר**.

ראה שאתה מטיל בה גבול — ראה מה אמה עושה, שלא פְּטָעה ומכשיל הסמוכים עליך.
שאתה מטיל זה גבול להמירה בששים ואחת, ואינך מפרש: אי צהדי לידה, אזי לצר מינה. והשומעים עלה על דעמס: צהדי דידה. והרי שני גדולי הדור נשאלה מהס, ולא פירשזה. ומאן נינהו? רבי יעקב צר אידי ורבי שמואל צר נחמני. ואיבעיא להו גרסינן. פשיט מופשט — שאינך מטיל

שום ספק צדצ, לומר: ואיני יודע אם היא מן המניין של ששים ואחת או לא.
בששים ואחת והיא — דהוו להו ששים ושמים. והוא דאתא כו' — פלגא דזימא דאיסורא הוה, וכן עובדא דרבי שמעון צר רבי.
אבא — הלא צא מעשה כזה לפניו, ולא מנא אלא ארבעים ושבע, והמיר — שמע מינה: לאו ששים צעי. אף אני מתיר צז, שאיני מונא צו אלא ארבעים וחמש. ולי נראה, דהכי קאמר: אצא לא שיער צארבעים ושבע, אני אשער צארבעים וחמש? ! צתמיה. אצא צא לפניו מעשה, והיה יכול לצטלו צארבעים ושבע, ולא שיערו להמיר, ואסר. ואני אמירנו צארבעים וחמש? ! וללשון זה איך לרין לפרש צחצי זית, אלא אף צשיעור שלס.
הא איכא שלשים משערינן — צתמיה. וכולי האי מי מוולוין? גוזמא — כלומר, למה צלח לישראל עלי, והלא אפילו שלשים אין צו צהיתר כמות האיסור? ולאו דוקא קאמר ליה, אלא דצר שאינו יכול לעמוד. כלומר, כלום יש סס אפילו שלשים? ואף על פי שאינו יתיר צכן.
בששים — היכא דצדקניה, ולא יהיז טעמא. אי נמי: ליכא למיקס אטעמא, כגון מין ומינו. אצל היכא דצדקניה, והיז טעמא — לעולם טעמא לא צניל, כדאמר צכמה דוכתינן. ולקמן (ג,טא) נמי אמרינן: יש צהן צנותן טעס, צין שיס להעלות צמאה ואחד, וצין שאין כו' — אסור. וכי לא יהיז טעמא, צעינן ששים לצטוליה, כדלקמן, דקמני: אין צהן צנותן טעס, צין שיס להעלות כו' — מותר. דלמרינן: אין צהן להעלות צמאה ואחת, אלא צמאי? לאו, צששים. אלמא, כי לא יהיז טעמא נמי צעינן ששים למר ומאה למר. ושניהם לא למדוה כו' — ואף על גז דאי אחי למילף מיניה, מניס למילף אפילו היכא דהיז טעמא. דהא הכא איכא למימר: דאי שלא צמינו, הוה יהיז טעמא, אפילו הכי רצנן אחרור, ואמור: טעמא לא צניל.
זרוע — של איל ניזר הוה המורס ממנו, ומניפינן אומו, וניתן לכהן ואסור לורים. והאיל כולו נאכל לצטלו, דהא שלמים הוה.

גיר הנשה

פרק שביעי

הוליו

כי חצי שיעור הריהו אסור מן התורה ולא מדברי חכמים בלבד. ולכן אין להתיר את הבשר שנפל בו חצי זית של חלב, אלא בזמן שיש בו פי ששים נגד חצי זית זה.

ב ועוד בדיני ביטול איסור בהיתר.

אמר רב שמן בר אבא, אמר רב אידי בר אידי בר גרשם, אמר לוי בר פרטא, אמר ר' נחום, אמר ר' ביריים משום (בשם) זקן אחד, ור' יעקב שמייה [שמן], **דבי נשיאה** אמרו [בבית הנשיא היו אומרים]: **ביצה** האסורה באכילה שהתערבה בששים ביצים — תערוכת זו אסורה, ואולם אם התערבה ביצת האיסור בששים ואחת ביצים — התערובת מותרת. **אמר ר' זירא לרב שמן בר אבא:** ראה (שים לב לדבריך) שאתה מטיל (קובע) בה בתערובת זו מהו גבול היתר, בששים ואחת ביצים. ואולם לא פירשת בדבריך אם ששים ואחת אלה כוללים את ביצת האיסור או שאינם כוללים אותה. שהרי שני גדולי הדור דנו בדבר זה, והם לא פירשו את הדבר. ומיהם שני גדולי הדור הללו? **ר' יעקב בר אידי ור' שמואל בר נחמני, תרויהו משמיה** [שניהם משמון] של **ר' יהושע בן לוי** אמרי [אומרים] כך: **ביצה** של איסור שהתערבה בששים ביצים — התערובת אסורה, ביצה של איסור שהתערבה בששים ואחת ביצים — התערובת מותרת. ואיבעיא להו [ונשאלה להם] השאלה למה הכוונה בששים ואחת, האם כהדי דידה [יחיד איתה], עם ביצת האיסור, או דילמא **לבר מינה** [שמא חוץ ממנה]? **ולא פשיט** [פתרן] את הבעיה, ומר פשיט לה **מפשט** [ואדוני אומר כדבר פתור. הפשט וברור, אותה, את הבעיה הזו]. שעשוי שמדבריך משמע שהכוונה לששים ואחת כולל ביצת האיסור. שהרי לא אמרת שיש ספק בדבר! ובענין זה מביאים נוסח הוראה מוגדר, **אחמר** [נאמר], **שכך אמר ר' חלבו, אמר רב הונא:** ביצה של איסור שהתערבה בששים ביצים והיא — התערובת אסורה, ואולם אם התערבה בששים ואחת ביצים והיא — התערובת מותרת.

ג ועוד בדיני ביטול איסור בתערובת היתר. **ההוא דאתא לקמיה** [אדם אחד שבא לפני] **רבן גמליאל בר רבי, ובידו דבר איסור** בשיעור חצי זית שהתערב בהיתר. **אמר לו רבן גמליאל לאותו אדם:** אף לפני **אבא** (רבי) בא מעשה כזה, והוא לא שיער בהיתר אלא פי ארבעים ושבע כנגד האיסור, והתיר על סמך זאת. ואף אני מתיר לך תערובת זו, אף שאשער בהיתר שבה רק פי ארבעים וחמש כנגד האיסור. ובדומה לזה מסופר, **ההוא דאתא לקמיה** [אדם אחד שבא לפני] **ר' שמעון בר רבי, ובידו תערובת איסור והיתר. אמר לו ר' שמעון בר רבי לאותו אדם:** אף לפני **אבא** (רבי) בא מעשה שכזה, והוא לא שיער בהיתר אלא פי ארבעים וחמש כנגד האיסור. ואף אני אתיר לך תערובת זו, אף שאשער בהיתר שבה רק פי ארבעים ושלש כנגד האיסור. ועוד מסופר, **ההוא דאתא לקמיה** [אדם אחד שבא לפני] **ר' חייא, ובידו תערובת איסור והיתר. אמר לו ר' חייא לאותו אדם: כלום (האם) יש בהיתר שבתערובת זו שיעור פי שלשים כנגד האיסור? ודנים בדבריו:**

ג ועוד בדיני ביטול איסור בתערובת היתר. **ההוא דאתא לקמיה** [אדם אחד שבא לפני] **רבן גמליאל בר רבי, ובידו דבר איסור** בשיעור חצי זית שהתערב בהיתר. **אמר לו רבן גמליאל לאותו אדם:** אף לפני **אבא** (רבי) בא מעשה כזה, והוא לא שיער בהיתר אלא פי ארבעים ושבע כנגד האיסור, והתיר על סמך זאת. ואף אני מתיר לך תערובת זו, אף שאשער בהיתר שבה רק פי ארבעים וחמש כנגד האיסור. ובדומה לזה מסופר, **ההוא דאתא לקמיה** [אדם אחד שבא לפני] **ר' שמעון בר רבי, ובידו תערובת איסור והיתר. אמר לו ר' חייא לאותו אדם: כלום (האם) יש בהיתר שבתערובת זו שיעור פי שלשים כנגד האיסור? ודנים בדבריו:**

ד ועוד בדין ביטול איסור בתערובת היתר. **אמר ר' חייא בר אבא, אמר ר' יהושע בן לוי משום (בשם) בר קפרא: כל איסורין שבתורה שבתקנום ואין הם נותנים טעם בהיתר, או אלה שאין אפשרות לבודקם אם נתנו טעם (כגון תערובת מין במינו) — הריהם בטלים בששים. אמר לפניו רב רב יצחק: רבי, אתה אומר כן בשמו של ר' יהושע בן לוי שאמר בשמו של בר קפרא? ואולם הכי [כך] אמר רב אסי, אמר ר' יהושע בן לוי משום (בשם) בר קפרא: כל איסורין שבתורה — בטלים במאה! ומעירים! ושניהם לא למדוה את ההלכה הזו אלא מהכתוב "זרוע בשלה" האמור בתורה בדין קרבנות הניזיר. שבין הקרבנות שהריהו מביא עם גמר נזירותו, מביא קרבן איל לשלמים. וקרבן זה נאכל לבעליו (ככל קרבן שלמים), מלבד זרוע האיל המונפת וניתנת לכהן לאכילה, וישראל אסור באכילתה. דכתיב [שכן נאמן] "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל... והניף אותם הכהן תנופה לפני ה' קודש הוא לכהן" (במדבר ו, יט – כ), ותניא [ושנויה ברייתא] על כתוב זה: "בשלה"**

פי ארבעים וחמש כנגד האיסור.

ולשיטה השניה ניתן להעמיד את המעשה אף בתערובת איסור והיתר, שבה שיעור האיסור היה כזית. והיתה תשובתו של רבן גמליאל כלשון תמיהה, ובאה להורות לאסור. שכך אמר: לפני אבא בא מעשה של תערובת איסור והיתר, והיה בהיתר שיעור פי ארבעים ושבע כנגד האיסור, ובכל זאת לא התיר רבי את התערובת. שיש צורך בשיעור פי ששים, ואין פוחתים מכאן. וכי אני אתיר בשיעור זה שאין בו אלא פי ארבעים ושלש בלבד (כדרך שיש בתערובת זו שהובאה לפניו). וכשתי הצעות אלה בדברי רבן גמליאל ברבי, כן יש לפרש בדברי ר' שמעון ברבי במעשה הדומה שאירע בו, וכמואב להלן.

אורה ההלכה

חצי שיעור אסור מן התורה אסור מן התורה לאכול כל שהוא מדבר האסור, אבל אינו לוקה אלא על אכילת כזית. ואם אכל כל שהוא פחות מכשיעור מכים אותו מכת מדרות. (רמב"ם שם פ"ד ה"ב. שו"ע שם. וראה רמב"ם ספר זמנים הלכות שביית עשור פ"ב ה"ג).

ביצה בששים והיא וכו' ביצה שיש בה אפרוח או טיפת דם — אוסרת את המתבשל עמה, אפילו אם אינה קלופה. ולכן אם נתבשלה עם אחרות, צריך ששים ואחת כנגדה לבטל פליטתה. כרב נחמן וכהסבר הגמרא לדבריו. (רמב"ם שם ספר קדושה שם פט"ו הי"ט. שו"ע יו"ד פו, ה. שם צח, ז).

- מסורת הש"ס** ג. ירושלמי שם.
- שם ה"ו.
- ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. שם נזיר פ"ו ה"ט. ילקו"ש תורה תשי.
- ירושלמי ערלה שם. שם נזיר. במדב"ר פ"י.

גרסות

אמר רב שמן יש בכתיי: **שמן אידי גרשום לוי כירים סימן א"ר שמן. בר אידי בר גרשם אמר לוי בר פרטא בכתיימי:** **בר אבין אמר ר' לוי בן פרטא.**

משום זקן אחד ורבי יעקב שמייה דבי נשיאה אמרו **ביצה יש בכתיי:** **משום ר' יעקב דבי נשיאה ביצה. בששים ואחת מותרת אמר רבי זירא** בכתיימי: **בששים והיא מותרת אמר ליה ר' זירא.**

גבול היתר בכתיימי: **גבול להיתר. ולא פשיט** בכתיי" חסרות מלים אלה.

אתמר אמר רבי חלבו בכתיימי: **איתמר נמי א"ר חלבו.**

דרבן גמליאל בר רבי בכתיימי: **דר' גמליאל ברבי.**

ההוא דאתא לקמיה דרבי שמעון בר רבי אמר ליה אבא לא שיער בארבעים וחמש ואני אשער בארבעים ושלש בכתיימי חסרות מלים אלה.

דרבי חייא בכתיימי: **דר' חייא בר אבא.**

אמר ליה כלום יש שלשים בכתיימי: **אמר כלום יש שם שלשים** ושם בכתיי: **א"ל יש שם שלשים.**

טעמא דליכא שלשים בכתיי" חסרות מלים אלה.

הא איכא שלשים משערינ בכתיימי:

הא איכא שלשים שרי ושם בכתיי:

הא יש שם שלשים מותרת.

גוזמא יש בכתיי: **גוזמא בעלמא.**

הכי אמר רב אסי בכתיימי: **אלא הכי א"ר אסי.**

בשלה וגו' ותניא בשלה בכתיימי: **בשלה ותניא.**

לשוך

גוזמא

פירוש המלה הוא: דבר הנאמר בלשון הפלגה והפרזה, שאין להבינו כמשמעו. מקורה של המלה איננו ברור.

אישים

רב שמן בר אבא

הוא ר' שמעון בר אבא הכהן (שמן) הוא קיצור של שמעון) מן הדור השני לאמוראי ארץ ישראל. ר' שמעון בר אבא היה בבלי והיה מתלמידי שמואל, אבל כנראה עלה לארץ ישראל עוד בהיותו צעיר, וזכה להיות עוד מתלמידי ר' חנינא. אולם בעיקר היה תלמיד מובהק לר' יוחנן. דברים הרבה נאמרו בשבט צדקותו וכמו כן הפליגו בשבח חכמתו. עם כל אלה, קראו עליו את המקרא "לא לחכמים לחס". ולא רק משום עוניו, אלא אף משום שבגלל נסיבות שונות לא הצליח ר' יוחנן לסמכו, אף שבוודאי היה מגדולי דורו.

מוזכר כי רב שמן בר אבא נשא (זו לאחר זו) את בנותיו של רבו הראשון שמואל לאחר שנשבו ונפדו בארץ ישראל.

כל תלמידי ר' יוחנן היו חבריו, ובני הדור הבא מוסרים דברי תורה בשמו. היה לו בן תלמיד חכם בשם רב עמרם שמסר דברי תורה בשם אביו.

רבי ביריים

מאמוראי ארץ ישראל, כנראה דבור השלישי לאמוראים. שמו של חכם זה היה לו בן תלמיד חכם בשם רב עמרם שמסר דברי תורה בשם אביו.

רבי ביריים (עוד), ומסתבר כי הוא שם יווני (אולי קשור ליוונית Βορέας בוריאס — רוח צפונית). הוא מביא שמעות בשם חכמים שקדמו לו, ואף בשמם של תנאים אחרונים.

מסורת הש"ס

א. ספרי במדבר פ"ו, יט. במדבר פ"ו. ילק"ש תורה תשי. ב. ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. שם נזיר פ"ו ה"ט. במד"ר שם.

גרסות

מר סבר מחתך לה והדר מבשל בכת"י: מיהו מ"ס מיחתך חתיך לה... מבשל לה יש בכת"י: מחתך ליה... מבשל ליה.

מר סבר מחתך לה יש בכת"י: והכא בהא קמיפלגי מ"ס מחתך חתיך לה... מבשל ליה.

ומר סבר מבשל לה והדר מחתך לה יש בכת"י: ומ"ס מיכף כייף ליה ומבשל ליה.

מחתך לה והדר מבשל לה מיהו מר סבר בהדי איל מבשל לה ומר סבר בקדרה אחרת בכת"י: מיחתך חתיך לה ומבשל לה מ"ס בהדי איל בקדרה לחודה. ילפינן מינה והתניא בכת"י: גמרינן מינה מיתבי.

אין בשלה אלא שלימה — לא נתפרש צאיזה לשון. דכולי עלמא — תנא קמא ורבי שמעון. בהדי איל מבשל לה — דאין מקרא יזא מדי פשוטו, וקרא משמע דעס האיל מבשל. תנא קמא סבר מחתך לה — מן האיל, והדר מבשל לה צהדיה. ואשמועינן: שלימה מבשלה, ואינו מחתכה לחתיכות. ורבי שמעון אחא לאשמועינן דכמות שהיא מחוברת לאיל מבשלה. ללישנא קמא כו' — והשתא קא מסיים למלתיה דאמרן לעיל: "ושניהם לא למדה". ללישנא קמא, דאוקמינ דצין תנא קמא וצין רבי שמעון צהדי איל מבשל לה — ילפי הני אמוראי דלעיל מ"זרוע בשלה", אליצא דצרי הכל. וללישנא בתרא — דאוקמינ תנא קמא דצקדרה אחרת מבשל לה — ילפי מילתיהו מדרבי שמעון, דחזין דבשיל היתר צהדי איסור. וצורוע יש עס הרצה וצער מועט, שהכמף אינו בכלל "זרוע", דתנן בפרק "הזרוע" (מולין קל"ג), איזה זרוע? מן הפרק של ארכובה, עד גף של יד, *אשפלידו. בשר ועצם — זרוע. בהדי בשר ועצמות — דאיל משערינן וקיס להו לרצנן דששים איכא, ושרייה רחמנא. ומאן דאמר מאה — סבר: עס לא צעיל לשעוריה, דהא לא פליט טעמא מינה. וכי משערט צער זרוע צהדי צער דאיל, איכא מאה. זהו היתר — היתר מכלל איסור, שהרי צלע איל מן הזרוע, שאר איסוריה, דלא ילפינן להו מנייה? והמירו לך הכמו. לאו למעוטי —

תוספות

אין בשלה אלא שלימה — פירש בקונטרס דלא נתפרש באיזה לשון. ונראה לפרש: דמשמע "בשלה" — כמו: בְּשַׁלְּהָ, למי"ד דגושה ומפיק ה"א. כמו: שיש לה. כלומר, כמו שהיא.

דכולי עלמא בהדי איל מבשל לה — דאין מקרא יוצא מידי פשוטו. אבל לאיכא דאמרי דבקדרה אחרת מבשל לה לתנא קמא, מוציא אותו מידי פשוטו.

מר סבר מחתך לה והדר מבשל לה — פירש בקונטרס: דהיינו תנא קמא, ו"שלימה" דקאמר — היינו, דאין מחתכין לחתיכות. והשתא לא הוי "מר סבר" קמא ללישנא קמא, כ"מר סבר" קמא דאיכא דאמר, דהוי רבי שמעון! ונראה לפרש: "מר סבר: מחתך לה והדר מבשל לה" — היינו, רבי שמעון בן יוחאי. אבל תנא קמא סבר דמבשל לה והדר מחתך. והיינו "שלימה" דקאמר — שתהא מחוברת לאחר בישול. והשתא הוי "מר סבר" קמא רבי שמעון בן יוחאי, כמו לאידך לישנא. ומיהו ללישנא בתרא צריך לומר: "שלימה" — היינו, שלא יחתיכה חתיכות.

ומאן דאמר בששים סבר בשר ועצמות כו' — לאו דרשא גמורה היא למילף מינה לענין מין בשאינו מינו, דטעם כעיקר דאורייתא. דהכא מין במינו הוא, דמזאורייתא בטילה ברובא. אלא בששים ומאה קבלה היתה בידם, ואסמכוה אחאי קרא. ומכל מקום פריך שפיר מהא דתניא "זהו היתר הבא מכלל איסור" — דמשמע שיש כאן היתר, דבעלמא אסור כיוצא בו.

לאו למעוטי כל איסורין שבתורה — ואם תאמר: ומאי קושיא, דילמא היינו

שבחוה, שהרי הזרוע צריכה להינתן לכהן, בעד ששאר האיל ניתן לבעלים לאכילה. בשר בהדי בשר משערינן דנו ראשונים מדוע לא אמרו "בשר בהדי בשר ועצמות משערינן", שתצטרפנה אף עצמות האיל להיתר את הזרוע הבשלה שהתבשלה עימן. והסבירו כי לדעה זו אין עצמות ההיתר מצטרפות לבשר ההיתר לבטל את בשר האיסור. ואילו לדעה הראשונה ששיעור הביטול הוא בששים (שכן סבורה היא כי משערים בשר ועצמות של היתר מול בשר ועצמות של איסור). הריהו חולקת דבר וסבורה שגם עצמות האיסור מצטרפות לביטולו של האיסור, וכדרך שאמרו בתלמוד הירושלמי (תרומות פ"ה ה"א) שקליפי ערלה מעלים את ההיתר. אכן יש שאמרו כי סוגייתנו (בהסבר שיטת הסוברים כי ביטול הריהו בששים) חולקת על הירושלמי, וסבורה כי עצמות וקליפות של איסור אינן מצטרפות עם ההיתר לבטל את האיסור. שהרי אף הן אסורות וצריכות ביטול (רמב"ן, רשב"א). ויש שאמרו כי עצמות הזרוע הבשלה, נחשבות כבשר הזרוע, שאין הן מצטרפות להיתר לביטולו של בשר הזרוע בששים. וטעם הדבר, משום שיש בעצמות הללו מח, והיריון נחשבות כבשר (ר"ן, רא"ש). ובדומה לכך יש שהבחינו בין עצמות שיש בהן מח, שמצטרפות לאיסור כבשר, לבין עצמות יבשות, שאין בהן מח, שהרי אלה מצטרפות להיתר (רא"ה, ריטב"א).

לאו למעוטי כל איסורין שבתורה שכן אין מבטלים איסור לבתחילה, וכאן חידשה תורה שמותר לבשל את הזרוע (האסורה באכילה למי שאינו כהן) עם האיל (המותר באכילה לזה שאינו כהן). ודיוקה של הגמרא הריהו מלשון הברייתא "זהו היתר הבא מכלל איסור" המלמדת כי בשאר איסורים, אין האיסור מתבטל (ראב"ד, וכן מורים דברי התוס'). אכן רוב הראשונים סבורים כי אין איסור מן התורה לבטל איסור לבתחילה, ואין זה אלא הוראה מדברי חכמים.

אורח ההלכה

מאן דאמר בששים סבר בשר ועצמות בהדי בשר ועצמות משערינן מנין סמכו חכמים על שיעור ששים? — שהרי המורם מאיל נזיר, והיא הזרוע, הריהו אחד מששים משאר האיל והיא מתבשלת עמו ואינה אסרת אותו, שנאמר: ולקח הבהן את הזרוע בשלה מן האיל. כדעת ר' יהושע בן לוי בשם בר קפרא, לדעת ר' חייא בר אבא. (רמב"ם ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פט"ו הכ"א).

אין "בשלה" זו אלא שלימה, שצריכה הזרוע הבשלה המונפת להיות שלימה. ר' שמעון בן יוחאי אומר: אין הכתוב "בשלה" בא אלא להורות שהזרוע נתבשלה עם האיל כולו. ומעתה דנים במחלוקת זו, דכולי עלמא בהדי [לדעת הכל, יחד עם] האיל הוא מבשל לה [אותה, את הזרוע], ואולם בכך נחלקו, שכן מר סבר [נחם זה, חכמים, סבור] כי בהתחלה הוא מחתך לה [אותה] את הזרוע מן האיל, והדר [ואחר כך] הוא מבשל לה [אותה] עם האיל באותה קדירה. ואילו מר סבר [נחם זה, ר' שמעון בן יוחאי, סבור] כי בהתחלה הוא מבשל לה [אותה] את הזרוע עם האיל, והדר [אחר כך] הוא מחתך לה [אותה] מן האיל. ואי בעית אימא [ואם תרצה אמור] באופן אחר: דכולי עלמא [לדעת הכל] בהתחלה הוא מחתך לה [אותה] את הזרוע מן האיל, והדר [ואחר כך] הוא מבשל לה [אותה], מיהו [ואולם], מר סבר [נחם זה, ר' שמעון בן יוחאי, סבור]: כי בהדי [יחד עם] האיל הוא מבשל לה [אותה], ואילו מר סבר [נחם זה, חכמים, סבור]: כי בקדרה אחרת הוא מבשל לה [אותה]. ונסכם: ללישנא קמא [ללשון הראשונה] בהסבר מחלוקת חכמים ור' שמעון בן יוחאי, שלדעת הכל מבשלים את

הזרוע עם האיל — אליבא [לשיטתם] לדברי הכל יש ללמוד מ"זרוע בשלה" דין ביטול איסור בהיתר. שהרי אף כאן התבשלה זרוע (האסורה באכילה למי שאינו כהן) עם איל השלמים (המותר לאכילה לבעליו, הישראליים), ולא נאסר בשר האיל בגלל הזרוע שהתבשלה אתו, ומשום שבטל טעמה. ואילו ללישנא בתרא [ללשון אחרונה] — רק אליבא [לשיטתן] של ר' שמעון בן יוחאי יש ללמוד כן. שהרי לדעת חכמים בלשון זו, אין הזרוע מתבשלת עם בשר האיל. ועתה נפרט במה נחלקו הדעות בשיעור ביטול נתינת טעם: שכן בזרוע יש בשר ועצמות, ואולם העצמות הן מרובות, ואילו הבשר הוא מועט. ומעתה, מאן דאמר [ו] שאמר] שבטל הטעם בששים, סבר [סבור] כי בשר ועצמות של הזרוע בהדי [יחד עם] בשר ועצמות של האיל משערינן [משערים אנו]. והוה ליה [והריהו] בששים, שכן שיעור חכמים שיש פי ששים בכשר ועצמות האיל נגד בשר ועצמות הזרוע. ואילו מאן דאמר [מי שאמר] ששיעור הביטול הוא במאה, סבר [סבור] כי בשר הזרוע בהדי [יחד עם] בשר האיל משערינן [משערים אנו]. והוה ליה [והריהו] במאה, שכן שיעור חכמים שבששים האיל יש פי מאה מבשר הזרוע. ושואלים: ומי ילפינן מינה [והאם למדים אנו ממנה]. מבישול זרוע באיל נזיר הלכה כללית לשיעור ביטול איסור? והתניא [והרי שנויה ברייתא] בהגדרת איל נזיר שנבלע בו מטעם הזרוע, ובכל זאת הריהו מותר באכילה למי שאינו כהן: זהו מקרה של היתר אכילה שהתירה התורה, הבא מכלל איסור. וההדגשה "זהו" מורה כי יש למעוטי [למעט] מקרים אחרים, בהם לא התירה התורה, ומעתה נשאל: מאי [מה] בא זה למעט? לאו למעוטי [האם לא למעט] כל איסורין שבתורה, שאינם בטלים כדרך שהזרוע בשלה בטלה. ולפיכך אין ללמוד מכאן לענין שיעור ביטול איסור! אמר אביי בתשובה:

עיונים

אין בשלה אלא שלימה התחבטו ראשונים כיצד נלמד דין שלמה בזרוע מן הכתוב "בשלה", ורשיי כתב על כך כי לא נתפרש כיצד המלה "בשלה" מורה על היותה שלמה (וכהסבר הריטב"א בדברי רש"י). ויש שכתבו כי דרשת המלה "בשלה" סמכת על קריאת האות ל' שבמלה זו כל' דגושה, ואף האות ה' שבסופה של המלה מפיק בתוכה, שכן היא צורתה של המלה "בשלה" ומעתה הרי משמעה של מלה זו כמורכבת משתי מלים: בשל לה (ובגלל כפילות השימוש של האות ל' הריהו דגושה), וכאומרת: תהא זרוע זו כמו שהיתה מעצם ברייתה בחייה. ומכאן נלמד שהריהו צריכה להיות שלימה (תוס'). ואין כוונת התוס' שכן הוא ניקודה של המלה "בשלה", שהרי אין הוא כזה לפנינו. אלא שרצו לומר שכן יש לדרוש את המלה. ר"ן. אכן הקשו על פירוש זה, מה ראו בכתוב זה לשנת בו את ניקודו, ועל סמך כך לדרוש דרשה זו (ריטב"א).

יש מהאחרונים שהסבירו כי יסודה של דרשה זו היא החילופים המצויים בין אותיות מסוימות, כגון בחילופים בין אותיות השפתיים בומ"ף, ואף במלה זו האות ב' מתחלפת בו, וכאומרת: "משלה", ובשיבול אותות: "שילקה" (ריעב"ץ).

מר סבר מחתך לה והדר מבשל לה לפעמים התלמוד כשמביא מחלוקתם של חכמים בלשון "מר סבר... ומר סבר" אינו מפרש מיהו חכם זה ומיהו חכם זה. ובענייננו פירש רש"י כי בלשון הראשונה "מר סבר" שמחתך ואחר כך מבשל — הריהם חכמים, ואילו "מר סבר" שמבשל ואחר כך מחתך — הריהו ר' שמעון בן יוחאי. ובלשון השנית פירש רש"י כי "מר סבר" שמבשל את הזרוע עם האיל באותה קדירה — הריהו ר' שמעון, ואילו "מר סבר" שמבשלים בקדירה אחרת — הריהם חכמים. והעירו תוס' על דרך פירוש זו, שבלשון הראשונה, ה"מר סבר" הראשון הוא חכמים, ואילו בלשון השניה ה"מר סבר" הראשון הוא ר' שמעון. ואין זה מדרך התלמוד להפוך את סדר האומרים.

ולכך פירשו באופן שונה, כי אף ה"מר סבר" הראשון שבלשון הראשונה הוא ר' שמעון, והוא סבור כי מפרידים את הזרוע מן האיל, ומבשלים אותם יחד. שכן לדעתו "שלמה" מתייחס לזרוע בשלעצמה, שאף שהפרידו אותה מן האיל, אין חותכים אותה לחתיכות אלא משאירים אותה בשלימותה.

ומר סבר מבשל לה והדר מחתך לה "מחתך" האמור כאן, אינו בא להורות שיש חיוב לחתוך, שהרי אין חיוב בכך. אלא רק בא לשלול מהדעה הקודמת המתירה לחתוך קודם הבישול, שחייב הוא בכך (ש"ת הרא"ש). ועוד הסבירו כי אף זו הריהו חיתוך

*אשפלידו מן הצרפתית העתיקה espaldon — עצם השכם.

לא נצרכא — האי "זהו". אלא לרבי יהודה דאמר — זמנמות (כג,): מין במינו — לא בטיל, וזהאי איל — בטיל. להכי אמר "זהו" — דלא ילפינן מיניה לביטול מין במינו. אבל מין בשאינו מינו — ילפינן מיניה למאה וששים, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. וליגמר מיניה — לנצטולי מין במינו. ולקח מדרם הפר ומדרם השעיר — ז"אחרי מות" גבי קרנות מוצת הפנימי, וקסנר רבי יהודה: שמערה דם שניהם לכלי אחד, והדנר ידוע שדם הפר מרובה מדרם השעיר, וקרי ליה "דם השעיר" — אלמא לא מנצטל ליה. חרודש הוא — דלכחלה יתיר לנצטל האיסור. אטו אנן — הא דגמרינן מיניה מאה או ששים, קולא הוא, דמיא: חדוש הוא דחדש רחמנא ואקיל גביה, ולא גמרינן מיניה? הא חומרא היא — דלא חמא: ליצטול ברובא. וחומרא שפיר גמרינן מיניה, דכל שכן הוא: ומה איל נזיר, דאקיל גביה, לא אקיל אלף זמאה או ששים — כל שכן באיסורי אחריני. דמדאורייתא — כלומר, אי לאו

לא נצרכא — האי "זהו". אלא לרבי יהודה דאמר — זמנמות (כג,): מין במינו — לא בטיל, וזהאי איל — בטיל. להכי אמר "זהו" — דלא ילפינן מיניה לביטול מין במינו. אבל מין בשאינו מינו — ילפינן מיניה למאה וששים, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. וליגמר מיניה — לנצטולי מין במינו. ולקח מדרם הפר ומדרם השעיר — ז"אחרי מות" גבי קרנות מוצת הפנימי, וקסנר רבי יהודה: שמערה דם שניהם לכלי אחד, והדנר ידוע שדם הפר מרובה מדרם השעיר, וקרי ליה "דם השעיר" — אלמא לא מנצטל ליה. חרודש הוא — דלכחלה יתיר לנצטל האיסור. אטו אנן — הא דגמרינן מיניה מאה או ששים, קולא הוא, דמיא: חדוש הוא דחדש רחמנא ואקיל גביה, ולא גמרינן מיניה? הא חומרא היא — דלא חמא: ליצטול ברובא. וחומרא שפיר גמרינן מיניה, דכל שכן הוא: ומה איל נזיר, דאקיל גביה, לא אקיל אלף זמאה או ששים — כל שכן באיסורי אחריני. דמדאורייתא — כלומר, אי לאו

מהאי גמרינן, ומשוין ציטול טעם כשאר צטולי דאורייתא, כרובא הוה לן לנצטולי, כדכתיב (שמות כג) "אחרי רבים להטות". לטעם כעיקר — נותן טעם קיס לן דאסור בקדשים כעיקר ממשו של איסור, ולהא מילתא קמיה "זהו" — למעוטי שאר קדשים. אבל חולין, שפיר גמרינן מיניה למאה וששים. דהא קיס לן מ"אחרי רבים להטות" דצטולי ברובא, וילפינן מהכא להחמיר דלא ליצטיל אלף זמאה. ורנא ליה טעם כעיקר בחולין, כדמפרש ואילן: מדאורייתא — ברובא צטיל, אלף מדרבנן. והכי נמי שמעינן ליה לרבי יוחנן זמאכא עבודה זרה (סו"א): כל שטעמו ולא ממשו — אין לוקין עליו. והא דילפינן ליה בפסחים (מד"ה) מנזיר ו"משרת" ליתן טעם כעיקר — סבירא להו אמוראי בתראי, דאסמכתא צעלמא הוא, ולא מילף הוא. דהוה להו נזיר וגיעולי גוים שני כחוצין הבאין כאחד. אי נמי: גיעולי גוים — חדוש הוא, כדאמרינן התם, ו"משרת" — להיתר מנצטול לאיסור.

תוספות

דוקא לענין שאין מבטלין איסור לכתחילה, והכא שרי! ויש לומר: דלשון "זהו היתר הבא מכלל איסור" משמע מכלל דבר האסור לאכילה. מאי חזית דגמרינן מהא כו' — ואף על גב דלחומרא מקשינן, כיון דאיכא לאוקומי קרא ד"דם הפר" בעולין, כרבנן ב"הקומץ רבה" (מנחות כב, ב), אית לן למילף מ"זרוע בשלה", אף על גב דלקולא. וכן בסמוך פריך, דאדרבא ניגמר מהכא לקולא, דאיכא לאוקומי קרא דחטאת ודמשרת להיתר

מהאי גמרינן, ומשוין ציטול טעם כשאר צטולי דאורייתא, כרובא הוה לן לנצטולי, כדכתיב (שמות כג) "אחרי רבים להטות". לטעם כעיקר — נותן טעם קיס לן דאסור בקדשים כעיקר ממשו של איסור, ולהא מילתא קמיה "זהו" — למעוטי שאר קדשים. אבל חולין, שפיר גמרינן מיניה למאה וששים. דהא קיס לן מ"אחרי רבים להטות" דצטולי ברובא, וילפינן מהכא להחמיר דלא ליצטיל אלף זמאה. ורנא ליה טעם כעיקר בחולין, כדמפרש ואילן: מדאורייתא — ברובא צטיל, אלף מדרבנן. והכי נמי שמעינן ליה לרבי יוחנן זמאכא עבודה זרה (סו"א): כל שטעמו ולא ממשו — אין לוקין עליו. והא דילפינן ליה בפסחים (מד"ה) מנזיר ו"משרת" ליתן טעם כעיקר — סבירא להו אמוראי בתראי, דאסמכתא צעלמא הוא, ולא מילף הוא. דהוה להו נזיר וגיעולי גוים שני כחוצין הבאין כאחד. אי נמי: גיעולי גוים — חדוש הוא, כדאמרינן התם, ו"משרת" — להיתר מנצטול לאיסור.

מצטרף לאיסור, וצריכי, כדאמר בפרק "שלשה מינין" (נזיר לו, ב). לחומרא גמרינן דמדאורייתא ברובא בטיל — ואם תאמר: הא תינח במינו, אבל בשאינו מינו — לא בטיל, דטעם כעיקר דאורייתא! ויש לומר: דלאו דרשא גמורה היא, כדפרישית. ולענין מין במינו גמרינן לחומרא, ובשאינו מינו קים להו דביותר מששים למר ומאה למר פוסק הטעם, ואסמכיהו נמי אחאי קרא. ועוד: דזימנין פוסק בפחות מששים או ממאה, אם כן הא דילפינן לאסור עד ששים ומאה — חומרא בעלמא הוא. רבא אמר לא נצרכא אלא לטעם כעיקר דבקדשים אסור — פירש בקונטרס: ד"זהו" — למעוטי שאר קדשים, אבל חולין — שפיר ילפינן מיניה למאה וששים. דמדאורייתא בטיל ברוב, וילפינן מהכא להחמיר, דלא ליבטל אלא במאה וששים. משמע דרצה לומר: ד"טעם כעיקר" דקאמר — לאו לטעם גמור הוא, דהא בטיל במאה וששים, אלא טעם כל דהו קאמר. וגם צריך לומר: דכחאי גוונא אסור בקדשים, ואף על גב דלא הוי אלא משהו. וכי פריך: "וילגמר מיניה" — היינו, דלישתרו אף בשר קדשים במאה וששים, כזרוע בשלה. והשתא תימה: כיון דהכא לא איירי בטעם גמור אלא בכל שהוא, מי דחקו לפרש דרבא אית ליה טעם כעיקר בחולין לאו דאורייתא? כיון דהכא לא איירי בטעם גמור אלא בכל שהוא, כדפרישית! ועוד תימה: דעל כרחיק אין כל שהוא אסור בקדשים, דלא אסר במשהו אלא עולין דוקא לרבנן, ומין במינו לרבי יהודה, כדאמרינן בהדיא ב"הקומץ רבה" (מנחות כב, א, ג), וכן בפרק "התערובת" (זבחים עח, א) אמר ריש לקיש: הפגול והנותר והטמא שבללן זה בזה ואכלן — פטור. וקאמר: שמע מינה, נותן טעם ברוב — לאו דאורייתא. אלמא משמע דאפילו כדי נתינת טעם — לא אסר במינו. וזרוע בשלה וחטאת דשמעתין — במינו עסקינן. ועוד אמר ב"הקומץ רבה" (מנחות כג, ב): שתי מנחות שנקמצו ונתערבו — דבטל ברוב, לרבנן דאמרי: מין במינו בטיל. אלמא אין כל שהוא אסור בקדשים, וכן בכמה דוכתינן! ונראה לפרש: דהכא איירי בטעם גמור, דבקדשים אסור, מקרא ד"חטאת". והוא הדין דבחולין אסור, מקרא ד"משרת". אלא נקט קדשים — משום דברוע בשלה, דהוי קדשים קאי. והכא שרי, דפעמים שהזרוע ומקצת מן האיל היו חוץ לרטב, ונותן הזרוע טעם במה שחוץ. וזימנין נמי שיש משמנונית הזרוע הרבה על אותו מקצת, עד שלא יהא רוב באותו מקצת לבטלו, ובכל ענין שיבשל התיר הכתוב. ורבא לא פליג ארבי יוחנן, ד"משרת" אתא לטעם כעיקר, ודרשה גמורה היא ולא אסמכתא. דמדבריי עקיבא נשמע לרבנן, דדריש לה להיתר מצטרף לאיסור דלקי. והוא הדין דלרבנן, דמוקי לה לטעם כעיקר, נמי לקי. והא דאמר אביי בפרק "כל הבשר" (חולין קח, א): שמע מינה, טעמו ולא ממשו בעלמא דאורייתא. דאי דרבנן, מבשר בחלב מאי טעמא לא גמרינן להו? דחדוש הוא. אי חדוש הוא — אף על גב דליכא נותן טעם נמי! אמר לך רבא: דרך ביטול אסרה תורה. פירוש: לעולם דרבנן התם דיחוי בעלמא הוא. כלומר, מהכא לא תידוק. ובפרק בתרא דמסכת עבודה זרה (סז, א) דאמר רבי יוחנן: טעמו ולא ממשו — אסור, ואין לוקין עליו. והיינו, במינו, דמדאורייתא ברובא בטיל. וטעמו וממשו דקאמר התם דלוקין — כגון שהאיסור בעין, ומכירו. וכי קתני: טעמו ולא ממשו, אסור ואין לוקין עליו — הוא הדין אפילו טעמו וממשו, אם אין מכירו. אלא מילתא דפסיקא נקט בכל ענין. אי נמי: נקט "ולא ממשו" — לרבנותא, דאפילו הכי אסור.

עיונים וליגמר מיניה גלי רחמנא מדרם הפר ומדרם השעיר תהו ראשונים: הרי יש מקום לומר כי אמנם בתערובת דם הפר ודם השעיר, שאין ששים בדם הפר כנגד דם השעיר, לכך אין דם השעיר מתבטל, ונשאר שמו עליו בתוך תערובת הדמים. ואולם כאשר יש ששים מדבר אחד בתערובת, כנגד הדבר האחר, נלמד מזרוע בשלה שהיהו מתבטל, ואף מין במינו, ושלא כשיטת ר' יהודה! והשיבו כי משעה ששבורים אנו כי מן התורה אין ביטול ברוב של אחד בשנים, שוב אין מקום ללמוד קולא מרוב בשלה שיתבטל האיסור בששים. שהרי חידוש הוא שחידשה תורה, להקל ולבשל את הזרוע עם האיל (רמב"ן). ועוד אמרו בהסבר הדברים, כשיטת הראשונים (תוס' בכורות כב, א ד"ה הנך) כי אין אומרים טעם כעיקר אלא לענין אכילה ולא לענין טומאה, שרק באכילה הדבר תלוי בטעם ולא בטומאה. ומעתה יש לומר שהוא הדין אף לענין זיקת דם הפר ודם השעיר, שאין הדבר תלוי בטעם שנותן האחד בחבירו. ולכך כל דבר שאינו אכילה ביטול ברוב

נחשב בו כאילו היה זה יותר מששים בתערובת לענין אכילה, שהטעם בטל בה. והיה צריך אם כן להיות שדם השעיר יהא בטל ברוב, ולא ייקרא עוד בשמו "דם השעיר" (יוסי"ד). תרווייהו בהדי הדדי נינהו בסוגיה ביומא (נז, ב-ג, נח, א) הובאה מחלוקת תנאים בהנהגת הכהן הגדול בעבודת יום הכיפורים בדמים אלה. והריהם חלוקים בפירוש הכתוב "ויצא אל המזבח אשר לפני ה' וכפר עליו ולקח מדרם הפר ומדרם השעיר ונתן על קרנות המזבח סביב" (ויקרא טו, יח). שלדעת ר' יאשיהו בא הכתוב ("דם הפר ודם השעיר" המצרפם יחד) להורות שדם הפר ודם השעיר צריך להיות מעורבים זה בזה, וינתנו כאחת על המזבח. ואילו ר' יוחנן סבור שאין מערבים את הדמים הללו, והכהן הגדול נותן בתחילה מדרם הפר לעצמו ולאחר מכן הריהו נותן מדרם השעיר לעצמו. וסיכומה של אותה סוגיה כי "יסתמא כר' יאשיהו". וכן מורים הדברים מסוגייתנו, שהובאה בה שיטת ר' יאשיהו, כדבר הפשוט.

מסורת הש"ס ג. יבמות פב, א. מנחות כב, ב. כג, ב. חולין צט, ב. ק. א. קח, א. קט, א. ילקיש שם. ד. פסחים מד, ב. מועד קטן ז, ב. נזיר לו, א. חולין לד, א. צט, א. קח, א. נדה מב, א. ירושלמי תרומות פ"ז ה"א. ילקיש תורה תקנא. תשי.

- גרסות גלי רחמנא בכת"י: הא גלי רחמנא. בהדי הדדי נינהו בכת"י: כהדדי נינהו. דגמרינן מהאיך ליגמר מהאי בכת"י: דגמרת מהתם ליגמר מהכא. חדוש הוא יש בכת"י: אלא חדוש הוא וכן: אלא משום דחידוש הוא. אי הכי למאה וששים נמי לא ליגמר בכת"י: ששים ומאה נמי לא ליגמר דחידוש הוא. לקולא גמרינן לחומרא גמרינן בכת"י: לקולא קאמרינן לחומרא קאמרינן. ברובא בטיל בכת"י: ברובא בטיל לישנא אחרינא חד בתרי בטיל. דבקדשים אסור קא משמע לן בכת"י: דגבי קדשים אסור וקמ"ל.

